

ні один інститут не можна вважати повністю відповідальним за кінцевий результат соціально-педагогічного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арсеньев А.С. Естественно-научное и гуманитарное значение в педагогическом процессе // Педагогика искусства и школа. – М.: АПН СССР НИИ ХВ, 1980. – С. 5-13.
2. Волович В.И. Социологический справочник. – К.: Изд-во полит. лит. Украины, 1990. – 121 с.
3. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. – М.: Наука и жизнь, 1957. – 228 с.
4. Сикора М. Социализация и воспитание молодежи. Новое педагогическое мышление. – М.: Педагогика. – С. 77.
5. Сухомлинский В.А. Проблемы воспитания всесторонне развитой личности // Изб. произв. в 5 т. – Т.1. – К.: Рад. шк., 1985. – 313 с.
6. Тарасов Г.С. Соотношение коммуникативного и когнитивного в процессе формирования духовной потребности личности // Психологические исследования познавательных процессов и личности: Сб. науч. ст. – М., 1983. – С. 126 с.
7. Якобсон П.М. Психология музыкального воспитания. – М.: Искусство, 1994. – 88 с.

УДК 374.32+37.018.55

О.Ю. Пришляк

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті розкрито можливі шляхи творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду щодо вдосконалення практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах України.

This article deals with the utilization of progressive foreign ideas about the refinement of social pedagogical specialists' practical preparation on the Ukrainian higher educational level.

Аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки працівників соціальної/соціально-педагогічної сфер слугує підставою для виокремлення важливої дидактичної умови успішної їх професійної підготовки – оптимального поєднання теоретичного і практичного компонентів. У багатьох країнах світу поряд із теоретичною підготовкою значна увага приділяється формуванню практичних вмінь і навичок, професійної етики та особистісному розвитку і росту майбутніх спеціалістів. Так, наприклад, у Бельгії [6], Великій Британії [5], Німеччині [1], США [8] студенти вивчають соціальну роботу/соціальну педагогіку на двох рівнях: на рівні вищого навчального закладу і соціальної/соціально-педагогічної установи. Причому практика студентів безпосередньо на робочому місці займає значну частину навчального навантаження (від 30 до 50%).

Про значення практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери свідчить той факт, що однією з необхідних умов ліцензування факультетів соціальної роботи університетів Великобританії є створення Консорціуму, в склад якого входять університет, муніципальні соціальні агентства (які виступають в ролі замовника спеціалістів) і соціальні служби, в яких студенти проходять практику [5].

Про роль і місце педагогічної практики у цілісній системі підготовки фахівців із соціальної роботи красномовно свідчить факт що, наприклад, в департаменті соціальної адміністрації університету Единбургу (Великобританія) навчальний процес здійснюють 7 викладачів, що працюють на повні ставки, 3 – на половину ставки і 100 інструкторів, що відповідають за проведення практики [5].

Значний інтерес для нас представляє досвід практичної підготовки соціальних педагогів у Польщі [2]. Не вдаючись до аналізу моделі їх професійної підготовки, відмітимо,

що з двоєрічного терміну навчання 670 годин відводяться на практичні заняття. На протязі 1-го семестру майбутні соціальні педагоги відповідно до навчального плану відвідують різноманітні заклади: центри соціального благополуччя, здоров'я, добровільні служби, товариства інвалідів, дитячі будинки і т.п. Такі відвідування здійснюються групами по 6-10 студентів. У першому і другому семестрі на практичну підготовку відводиться по 4 години в тиждень, окрім того в 2-ому семестрі студенти проходять місячну практику в центрі соціальної служби. У третьому семестрі на практичне навчання відводиться 12 годин на тиждень, у 4-ому — 6 годин і 1 місяць переддипломної практики. Причому, якщо у 1-ому і 2-ому семестрах практика здійснюється групами студентів із 6-10 чоловік, то у 3-ому і 4-ому семестрах чисельність групи не перевищує 4-5 студентів. Заслуговує на увагу той факт, що протягом двоєрічного періоду навчання кожен студент ознайомлюється з тридцятьма різноманітними установами соціальної/соціально-педагогічної роботи. Починаючи з другого року навчання, кожен студент щоденно працює або допомагає якійсь конкретній людині.

Здійснений дослідниками аналіз вітчизняного досвіду практичної підготовки соціальних педагогів свідчить про наявність таких проблемних місць даного процесу [7]:

- співвідношення теоретичного і практичного компонентів у процесі підготовки соціальних педагогів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів у нашій країні не відповідає світовим стандартам; у вищих навчальних закладах України відсутній єдиний підхід до організації і проведення соціально-педагогічної практики (спостерігається неузгодженість видів практик, програм, термінів і тривалості її проведення, вимог до змісту, місця проведення і форм звітності);
- на якості практичного компонента професійної підготовки соціальних педагогів негативно позначається те, що інфраструктура соціальних і соціально-педагогічних служб і закладів, які б могли бути базами проведення практик, знаходиться у стадії формування. Сучасні установи і заклади соціально-педагогічного спрямування неспроможні прийняти й організувати на належному рівні практичну підготовку значної кількості студентів; відсутні спеціально підготовлені працівники-супервізори для роботи із студентами; співробітники соціально-педагогічних установ, закладів не зацікавлені у продуктивній роботі із студентами-практикантами;
- близько третини студентів відповідних спеціальностей проходять практику у соціальних/соціально-педагогічних службах і закладах, діяльність яких не відповідає меті і завданням даного виду практики; співробітники цих установ не мають належної підготовки до роботи із студентами;
- основними формами навчання студентів під час практики є спостереження, аналіз, вивчення, але не безпосередня участь під керівництвом супервізора у вирішенні соціально-педагогічних ситуацій, проблем чи наданні соціально-педагогічної допомоги;
- під час проходження практики студенти не залучаються до активної участі в аналітично-пошуковій і дослідницькій діяльності;
- самоосвіта, самовдосконалення, формування професійно важливих особистісних якостей, засвоєння етичних компонентів ще не стали важливими складовими практичної підготовки;
- відсутнє належне навчально-методичне забезпечення соціально-педагогічних практик.

Ми погоджуємося з результатами досліджень В.Поліщук [7], що практичну підготовку майбутніх соціальних педагогів необхідно розглядати як неперервний процес, що охоплює:

- систему різноманітних видів соціально-педагогічних практик, що проводяться протягом всього періоду навчання студентів за наскрізною програмою, з поступовим ускладненням завдань, змісту, форм і методів її проведення;

- ціленаправленого практичного спрямування всіх видів і форм теоретичної підготовки;
- залучення студентів до пошуково-дослідної діяльності, до вирішення конкретних соціально-педагогічних проблем і ситуацій;
- залучення студентів до: волонтерської діяльності; до роботи з дітьми і молоддю в дитячих, юнацьких і молодіжних об'єднаннях; до соціально-педагогічної діяльності різних закладів, що займаються реалізацією чисельних програм соціально-педагогічної підтримки різних груп населення.

Ці ідеї знайшли практичне впровадження у роботі колективу психолого-педагогічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка завдяки реалізації концепції неперервної соціально-педагогічної практики. Відповідно до навчального плану Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка підготовки спеціалістів із спеціальності № 7.010106 “Соціальна педагогіка” із терміном навчання 5 років майбутні фахівці проходять практику протягом семи навчальних семестрів. Програма неперервної практики включає в себе ознайомлювальну, благодійну (волонтерську), організаційно-відпочинкову, діагностичну, профілактичну, реабілітаційно-корекційну, соціально-педагогічну в закладах освіти та переддипломну, яка проводиться, як правило, за місцем майбутнього працевлаштування студента. Середнє навантаження на студента під час проходження практики становить від 30 до 40 годин на тиждень.

Як свідчить досвід організації неперервної практичної підготовки, у процесі її планування та організації доцільно дотримуватися таких принципів: практика має бути неперервною протягом усього періоду навчання студентів; її зміст і форми проведення — поступово ускладнюються; студенти мають мати можливість вибору місця практики відповідно до особливостей спеціалізації і майбутнього місця роботи; вона має носити навчальний і дослідницький характер, тобто давати можливість студентам вивчати і серйозно осмислювати різні соціально-педагогічні явища, процеси і ситуації. Практика має створювати оптимальні можливості не тільки для використання наявних знань, вмінь та навичок, але і давати можливість здобувати нові. Практика має надавати студентам можливість проявити себе, апробувати інноваційні технології, свої ідеї.

Особливістю усіх видів практики є те, що вони проводяться паралельно із вивченням дисциплін соціально-педагогічного циклу і тому певною мірою виконують функцію практикумів, які допомагають співвідносити теоретичні знання з реальною дійсністю.

Узагальнено мета неперервної практичної підготовки полягає у:

- поглибленні та вдосконаленні теоретичних знань;
- засвоєнні цінностей майбутньої професійної діяльності;
- оволодінні професійними вміннями і навичками, сучасними технологіями соціально-педагогічної діяльності колективної, групової, індивідуальної роботи з різними категоріями клієнтів;
- засвоєнні студентами досвіду соціально-педагогічної діяльності; ознайомленні студентів з сучасним станом соціально-педагогічної діяльності у закладах різного типу і в службах соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення; осмисленні особливостей соціально-педагогічної діяльності на мікро-, мезо- та макрорівні;
- формуванні професійно важливих особистісних якостей;
- оволодінні етичними нормами професійної поведінки;
- створенні умов для розвитку здібностей і самореалізації студента, для формування його власного стилю діяльності;
- формуванні у студентів творчого і дослідницького підходів до професійної діяльності;
- наданні посильної допомоги соціальним службам у реалізації завдань, що стоять перед ними;
- діагностиці професійної придатності студентів до обраної професії;

- психологічній адаптації студентів до обраної професії;
- сприянні вибору студентами майбутньої спеціалізації і майбутнього працевлаштування.

Ефективність практики залежить не лише від вдалого підбору базових закладів з добре поставленою роботою та творчо працюючим персоналом, але і від психологічної готовності студентів до роботи в соціальній /соціально-педагогічній сфері. Тому в процесі роботи із студентами цим питанням приділяється серйозна увага. Цілком очевидним є той факт, що успіх практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів залежить від характеру і якості її організації, від координації діяльності навчального закладу з соціальними та соціально-педагогічними установами, в яких студенти проходять практику, від підбору і рівня кваліфікації соціальних педагогів, які працюють із студентами під час практики.

Розробляючи програми практик, їх завдання і зміст, ми враховували особливості діяльності різних закладів, агентств, установ і специфіку різних груп клієнтів (дошкільнята, учні шкільного віку, “діти вулиці”, молодь, сім’ї, люди похилого віку, люди з особливими потребами, люди, які з різних причин опинилися в критичній ситуації, безробітні, люди з особливими потребами, особи, що конфліктують із законом, узалежені та ін.).

Координацію та управління практикою здійснюють керівник практики і супервізор. Керівником практики є співробітник кафедри соціальної педагогіки; супервізором – працівник закладу, установи, куди направляється студент на практику. Супервізор, як правило, призначається із числа найбільш кваліфікованих спеціалістів соціального закладу, який пройшов навчання або брав участь у семінарі з підготовки до роботи зі студентами на базі факультету.

Ефективність практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів значною мірою залежить від рівня підготовки і професійної компетентності керівника практики, готовності соціального закладу до прийому студентів, готовності супервізора до виконання своїх обов’язків щодо навчання.

На психолого-педагогічному факультеті Тернопільського державного педагогічного університету імені В.Гнатюка супервізори є позаштатними членами кафедри. Вони беруть участь у засіданнях кафедр, у роботі ради факультету, приймальних і державних екзаменаційних комісій, наукових і науково-практичних конференцій, факультетських і університетських заходах. Як позаштатні працівники кафедри, вони мають можливість працювати у бібліотеці, читальних залах університету, комп’ютерних кабінетах факультету. Супервізори залучаються до добору абітурієнтів, до написання посібників для студентів. Супервізори спільно з викладачами факультету здійснюють наукові дослідження, навчаються в аспірантурі.

Система навчання, допомоги і підтримки викладачів практики включає в себе і механізми контролю та оцінки їх компетентності. Без таких механізмів неможливо визначити ефективність роботи соціальних працівників із студентами.

Збагаченню процесу професійної підготовки (в тому числі й практичного її компонента) сприяють відносини стажування у споріднених навчальних закладах, обмін викладачами і студентами для проходження виробничої практики. Зарубіжні стажування викладачів і студентів у Великій Британії, Бельгії, Німеччині, Польщі, Росії та інших країнах свідчать про доцільність використання різних моделей практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абашкіна Н.В. Підготовка соціальних педагогів у Німеччині: Методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки соціальних педагогів в Україні на основі використання німецького досвіду. – К., 2003. – 30 с.
2. Когут С.Я. Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Івано-Франківськ, 2005. – 21 с.

3. Микитенко Н.О. Професійна підготовка соціальних працівників в університетах Канади: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Тернопіль, 2006. – 22 с.
4. Обучение социальной работе: состояние и перспективы. Материалы Международных конгрессов школ социальной работы/Под ред. В.Г.Бочаровой. – М., 1997. – 283.
5. Пічкарь О.П. Система підготовки фахівців соціальної роботи у Великій Британії: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Тернопіль, 2002. – 198 с.
6. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 178 с.
7. Поліщук В.А. Теорія і методика підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: Монографія / В.А.Поліщук. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В.Гнатюка, 2006. – 424 с.
8. Собчак Н.М. Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Тернопіль, 2004. – 181 с.